

Czym zajmuje się filozofia?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Braidotti Rosi, *Po człowieku*, tłum. Joanna Bednarek, Agnieszka Kowalczyk, Warszawa 2014.
- Jaspers Karl, *Czym jest filozofia?*, [w:] tegoż, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkowicz, Wrocław 2000.
- Bednarek Joanna, Kowalczyk Agnieszka, *Po człowieku*, Warszawa 2014.
- Deleuze Gilles, Guattari Félix, *Co to jest filozofia?*, tłum. P. Pieniążek, Gdańsk 2000.
- Hartman Jan, *Słownik filozofii*, Kraków 2004.
- Reale Giovanni, *Historia filozofii starożytnej. Tom 1. Od początków do Sokratesa*, t. 1, tłum. E. I. Zieliński, Lublin 2005.
- Stępień Antoni Bazyli, *Wstęp do filozofii*, Lublin 2001.

Czym zajmuje się filozofia?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Uczucia zdziwienia doświadczył każdy z nas. Prawdopodobnie znasz poczucie dziwności towarzyszące obserwacji otaczającego cię świata. Patrząc w gwiazdzone niebo, można się zastanawiać, w jaki sposób powstały planety i jak to możliwe, że obiekty takie jak galaktyki w ogóle istnieją. Ciekawość i potrzeba kontemplacji jest tym, co towarzyszy dziejom filozofii od samego jej początku. Skąd jednak wywodzi się sama filozofia oraz jak rozpoczęły się jej dzieje?

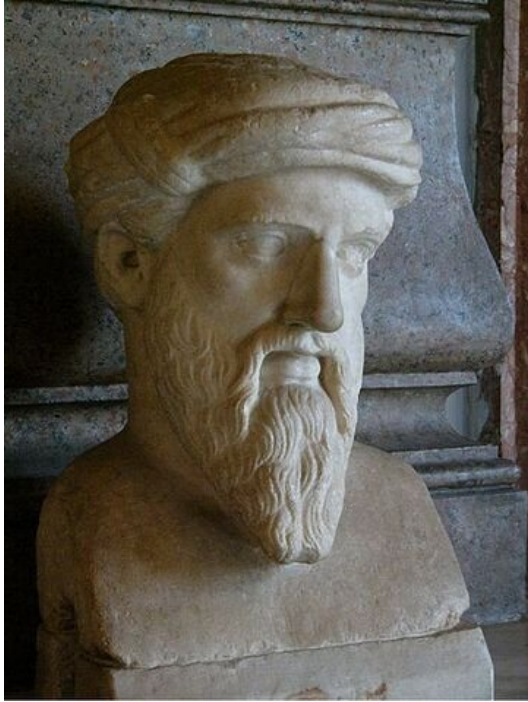
Twoje cele

- Zapoznasz się ze znaczeniem pojęcia *filozofia*.
- Zrozumiesz, na czym polega różnica między filozofią a naukami szczegółowymi.
- Dowiesz się, jakie znaczenie dla ludzkiego życia mają pytania natury filozoficznej.
- Zastanowisz się nad wybranymi zagadnieniami z zakresu bioetyki.

Przeczytaj

Miłość mądrości

Popiersie Pitagorasa

Źródło: Galilea, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Zapewne zdarzyło ci się zastanawiać nad znaczeniem i [genezą](#) słowa „filozofia”. Za autora tego pojęcia uważa się Pitagorasa, starożytnego myśliciela żyjącego pomiędzy VI i V w. p.n.e., założyciela szkoły nazwanej od jego imienia pitagorejską.

Słowo „filozofia” składa się z dwóch członów: pierwszy z nich to greckie *philéō* oznaczające „miłować”; drugi człon, *sophía*, tłumaczy się jako „mądrość”. Zatem filozofem jest ten, kto „miłuje mądrość”. Co jednak oznacza to w praktyce?

Za kolebkę filozofii, którą można uznać za jeden z fundamentów kultury europejskiej, uznaje się starożytną Grecję. W południowej części Półwyspu Bałkańskiego, wiele wieków przed narodzinami Chrystusa, pierwsi myśliciele, tacy jak Tales, Anaksymander, czy Heraklit, zastanawiali się, podobnie jak ludzie współcześni, skąd wziął się świat i jakie prawa nim władają.

Umilowanie mądrości w rozumieniu Pitagorasa oraz innych starożytnych myślicieli oznaczało [proces kontemplacji](#), obserwacji wywodzącej się ze zdziwienia otaczającym światem, a tym samym z potrzeby jego poznania. Mądrość dla antycznych filozofów wiązała się

z rozważaniami spekulatywnymi, czyli tworzeniem teorii dotyczącej określonego tematu, na przykład natury piękna, wynikającej z namysłu nad danym zagadnieniem. *Logos*, tzn. rozum, którym zostały obdarzone między innymi istoty ludzkie, umożliwia poznanie, a więc odkrywanie najbardziej ogólnych prawd dotyczących świata i człowieka. Mądrość wytwarzana poprzez teoretyczne rozważania filozofek i filozofów nie ma praktycznego zastosowania, a przynajmniej nie to powinno być jej nadrzędnym celem. Spekulatywne poznanie stanowi wartość samą w sobie, a wyłaniająca się z niego prawda istnieje ze względu na nią samą. Powyższe pojmowanie filozofii jako umiłowania mądrości, stanowi najpopularniejszą definicję tej dziedziny wiedzy, uznawaną za klasyczną, lecz nie jedyną. W toku historii ludzkości rozumienie tego, czym jest filozofia, podlegało zmianom.

Półwysep Bałkański, zdjęcie satelitarne, widok na Grecję

Źródło: domena publiczna.

Wiedza praktyczna, nakierowana na określone cele praktyczne, uważana była przez starożytnych za domenę rzemieślników i artystów, czyli tych, którzy przy użyciu określonej i powtarzalnej metody, byli w stanie wytworzyć dzieło sztuki, przedmiot, urządzenie lub przeprowadzić obliczenia matematyczne. Nie oznacza to jednak, że ten, kto zajmował się filozofią, nie mógł wykazywać się umiejętnościami wywodzącymi się z innych dziedzin. Przykładem mogą być dwaj myśliciele żyjący w XVII wieku: Baruch Spinoza oraz René Descartes, nazywany Kartezjuszem. Pierwszy z nich znany był jako wybitny znawca optyki i twórca najwyższej klasy soczewek używanych w całej Europie, co przełożyło się na jego poglądy: w filozofii zależało mu na niesprzeczności z faktami namacalnymi. Z kolei Kartezjusz, uznawany za ojca nowożytnej filozofii, zajmował się również fizyką, matematyką oraz medycyną. Wpływ tych dziedzin jest doskonale widoczny w przyjętej przez myśliciela metodzie, którą pracował w obrębie filozofii. Działalność obydwu myślicieli jest dobrym przykładem na to, że łączenie

doświadczeń i wiedzy z zakresu różnych dyscyplin może być dobrą metodą prowadzenia rozważań filozoficznych.

Wyłonienie się z i odłączenie od filozofii innych dziedzin poznania, to jest nauk szczegółowych, takich jak biologia, chemia czy fizyka, może prowokować nas do zadania pytania: jaki pożytek płynie z uprawiania myśli filozoficznej, skoro nie służy ona żadnym celom praktycznym?

Zdaniem starożytnych myślicieli kontemplacja otaczającego nas świata wyraża ludzką potrzebę samorozwoju. Uprawianie rozważań filozoficznych pobudza kreatywność, więc umożliwia formułowanie nowych, nieznanych do tej pory zagadnień. Również przedstawiciele i przedstawicielki nauk szczegółowych w swoich badaniach kierują się poczuciem zaciekawienia światem, stawiając, w mniej lub bardziej świadomy sposób, pytania o naturę zjawisk, którymi się zajmują. Filozofowie i filozofki, rozważając sprawy i zagadnienia natury ogólnej, na które nie ma jednej i ostatecznej odpowiedzi, prowokują do podejmowania nieustannego wysiłku związanego z rozwojem. Tego rodzaju aktywność nigdy nie dobiega końca i dlatego, jak twierdzi filozof Jan Hartman, filozofia nie jest czymś, z czym należy uporać się raz na zawsze. Pytania stawiane przez myślicieli i myślicielki mają prowokować do formułowania kolejnych pytań, aby tym samym, pobudzać naszą wyobraźnię. Mogą być to pytania o to, dlaczego świat, który nas otacza, jest takim, a nie innym? W jaki sposób dokonuje się nasze poznanie, czy też: kim jest człowiek?

Zastanów się nad poczuciem dziwności. Kiedy ostatni raz zdziwiło cię coś zauważonego lub doznanego? Jakie uczucia i emocje towarzyszyły temu poczuciu? Czy poczucie dziwności prowokuje cię do stawiania pytań dotyczących świata i siebie samego? W oparciu o przywołane doświadczenie, związane z poczuciem zdziwienia, powiązanego z konkretną sytuacją lub zjawiskiem, sformułuj własne pytania filozoficzne.

Rozważania współczesnych filozofek i filozofów w wielu przypadkach wiążą się z zagadnieniami globalnych problemów, jak chociażby wzmagające się debaty wokół

katastrofy klimatycznej lub problemów bioetycznych. Próby przemyslenia powyższych kwestii łączy spór o naturę ludzką, czyli refleksja nad pytaniami o to, kim jest człowiek oraz nad jego rolą w świecie. W tym kontekście filozofka-biolożka Donna Haraway rozpatruje nowe modele wspólnotowości, w których człowiek wraz z innymi żywymi stworzeniami stanowi skomplikowany ekosystem. Badaczka stara się ukazać nam, jak wielkim zagrożeniem, również dla ludzi, jest zagłada poszczególnych gatunków.

Od czasów starożytnych filozoficzny namysł miał przekładać się na jego realizację w postaci określonego stylu życia myśliciela. Rozważania Donny Haraway dotyczące gatunków stowarzyszonych znalazły swoje odzwierciedlenie w jej relacjach z psami. Teksty filozofki są intensywnie inspirowane obecnością czworonożnych przyjaciół. Towarzyszką życia Haraway jest suczka Cayenne, z którą myślicielka bierze udział w dyscyplinie sportowej dla psów i ich ludzi, nazywanej *agility*, polegającej na wspólnym pokonywaniu torów przeszkód w możliwie najkrótszym czasie.

Źródło: Rusten Hogness, commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Myślicielka uwidacznia również znaczenie „pracy” zwierząt laboratoryjnych, takich jak chociażby myszy i szczury, które za cenę wielkiego poświęcenia, każdego dnia wspomagają ludzkość w produkcji nowych rodzajów leków, szczepionek itp. Wspomniana wyżej filozofka skupia zagadnienia ekologiczne oraz bioetyczne w pojęciu „gatunków stowarzyszonych”.

Współcześni myśliciele i myślicielki zajmują się również problemami związanymi z gwałtownym rozwojem technologii, a tym samym również różnych dziedzin nauki. Filozofka Rosi Braidotti rozważa, w jaki sposób zaawansowane urządzenia komunikacyjne, czy też rozwój badań nad sztuczną inteligencją, wpływają na konstytuowanie się ludzkiej podmiotowości. Badaczka rozpatruje wpływ tych zaawansowanych technologii na modele relacji tworzone przez nas z innymi ludźmi.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

geneza

(łac. *genesis* – rodzenie się, powstawanie) początek, rozpoczęcie czegoś, źródło powstania

logos

(gr. *logos* – słowo, rozum, nauka) rozum, a także racjonalne poznanie wynikające z intelektualnego oglądu, umożliwiające zgłębienie podstawowych prawd

kontemplacja

(łac. *con-templor* – obserwuję miejsce uprzednio określone) aktywność poznawcza zachodząca poprzez głęboki namysł i obserwację, długotrwałe pozostawanie w stanie intensywnego skupienia uwagi

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją, a następnie zastanów się nad wartością i znaczeniem pytań filozoficznych dla ludzkiego życia. Zapisz swoje refleksje w formie notatki.

Dlaczego filozofia jest dla nas ważna?

Polecenie 2

Spróbuj sformułować własne pytanie natury filozoficznej. Zapisz przebieg swoich rozważań.

Sprawdź się

Tekst źródłowy do ćwiczeń 1–4

((Karl Jaspers

Czym jest filozofia?

Czym jest filozofia i jaką ma wartość, to sprawa sporna. Już to oczekuje się od niej nadzwyczajnych odkryć, już to lekceważy jako myślenie bezprzedmiotowe. Jedni respektują w filozofii doniosły trud niezwykłych ludzi, inni nią gardzą jako zbędną spekulacją marzycieli. Uważa się ją za coś, co obchodzi każdego i co w swej istocie powinno być proste i zrozumiałe, albo też za sprawę tak trudną, że uprawianie jej wydaje się beznadziejne. W samej rzeczy to, co występuje pod mianem filozofii, dostarcza przykładów na poparcie tak skrajnych ocen.

Dla wyznawcy nauki najgorsze jest to, że filozofia nie dochodzi do jakichś powszechnie wiążących wyników, które można by poznać, a tym samym osiąść. Podczas gdy nauki szczegółowe zdobyły w swoich dziedzinach wiedzę nieodparcie pewną i powszechnie uznawaną, filozofia celu tego nie osiągnęła – choć trudziła się nad tym przez tysiąclecia. Nie da się zaprzeczyć: brak w filozofii jednomyślności co do ostatecznych wyników poznania. To, co dla nieodpartych racji zostaje uznane przez wszystkich, przeradza się tym samym w wiedzę naukową – przestaje być filozofią i odnosi się tylko do jakiegoś szczególnego obszaru tego, co poznawalne.

Myślenie filozoficzne nie jest też, w przeciwieństwie do nauk, procesem o charakterze postępu. Z pewnością zaszliśmy dziś o wiele dalej niż grecki lekarz Hipokrates. Natomiast nie możemy chyba powiedzieć, że zaszliśmy dalej niż Platon. Wniknęliśmy tylko głębiej w materię wiedzy naukowej, którą Platon się posługiwał. W samym zaś filozofowaniu może wcale mu nie dorównujemy. [...]

Greckie słowo „filozof” (*philosophos*) powstało w opozycji do terminu *sophos* i oznacza tego, kto kocha poznanie (istotę) w odróżnieniu od

tego, kto posiadał rezultaty poznania i nazywa siebie „wiedzącym”. To znaczenie zachowało się do dziś: szukanie, a nie posiadanie prawdy stanowi istotę filozofii, istotę jakże często zdradzaną na rzecz dogmatyzmu, czyli wiedzy wypowiedzianej w twierdzeniach, ostatecznej i zupełnej, mogącej być przedmiotem nauczania. Filozofia oznacza bycie w drodze. Jej pytania są istotniejsze od odpowiedzi, a każda odpowiedź przemienia się w nowe pytanie.

Ale to bycie w drodze, które jest losem człowieka w czasie, kryje w sobie możliwość głębokiej satysfakcji, a w chwilach wzlotu – nawet możliwość spełnienia. Spełnienie zaś znajdujemy nie w dającej się wypowiedzieć wiedzy, nie w twierdzeniach czy wyznaniach wiary, lecz jedynie urzeczywistniając w dziejach nasze człowieczeństwo, przed którym odsłania się sam byt. Urzeczywistnianie go w sytuacji, jaka w danej chwili jest udziałem człowieka, to sens filozofowania.

Takie formuły, jak „być w drodze szukając”, „znajdować spokój i chwilowe spełnienie”, nie stanowią definicji filozofii. Nie ma w filozofii cech nadrzędnych i podrzędnych, nie można jej wywieść z czegoś innego. Każda filozofia definiuje się sama poprzez swoje urzeczywistnienie. Trzeba wypróbować, czym ona jest. Wtedy filozofia będzie jednocześnie spełnianiem żywych myśli i namysłem (refleksją) nad nimi, działaniem i mówieniem o działaniu. Tylko ktoś, kto sam podjął taką próbę, potrafi dostrzec filozofię, z którą spotykamy się w świecie.

Można też ujmować sens filozofii w innych formułach. Żadna z nich go nie wyczerpie, żadna nie okaże się formułą jedyną. Dochodzą nas głosy starożytnych: filozofia to – podług swego przedmiotu – poznanie spraw boskich i ludzkich, tego, co jest, jako istniejącego; to – podług swojego celu – umiejętność umierania, myślące dążenie do szczęścia, upodobnianie się do bóstwa; to wreszcie – podług swego ogarniającego sensu – wiedza o wszelkiej wiedzy, sztuka wszelkiej sztuki, nauka w ogóle, nie ograniczona do jakiejś jednej dziedziny. Mówiąc dziś o filozofii, można się chyba posłużyć następującymi formułami: sens filozofii polega na tym, by ujrzeć rzeczywistość u jej

źródła; ujmować rzeczywistość poprzez myślące obcowanie z samym sobą, w działaniu wewnętrznym; otwierać się na bezkres Ogarniającego; podejmować ryzyko komunikacji człowieka z człowiekiem poprzez każdy sens prawdy, w miłującej walce; cierpliwie i niestrudzenie przeciwstawiać czujny rozum nawet temu, co skrajnie obce i zawodne. Filozofia jest tym, co koncentruje, dzięki czemu człowiek, uczestnicząc w rzeczywistości, staje się sobą. [...]

Dochodzi do tego codzienny, zdroworozsądkowy probierz użyteczności, któremu filozofia nie potrafi sprostać. Już Talesa, którego uważamy za najwcześniejszego filozofa Grecji, wyśmiała służąca, gdy obserwując gwiazdy wpadł do studni. Po co badał rzeczy tak odległe, skoro w życiu był takim niezdara?

Filozofia ma się tedy usprawiedliwiać. To jednak okazuje się niemożliwe. Filozofia nie może się powoływać na coś innego, czemu przynosiłaby korzyść i co tym samym usprawiedliwiłoby jej istnienie. Może jedynie zwracać się do tych sił w każdym człowieku, które rzeczywiście popychają go do filozofowania. Może wiedzieć, że sprawa, której służy, nie ma celów praktycznych, że nie dotyczy jej pytanie o pożytek i szkodę w świecie, lecz że jest to sprawa człowieka jako takiego, która będzie się urzeczywistniać, dopóki żyją ludzie. [...]

Filozofia obecna jest wszędzie.

Filozofia nie umie walczyć ani siebie dowodzić, potrafi za to siebie przekazywać. Nie stawia oporu, gdy ją odrzucają, nie triumfuje, gdy zostanie wysłuchana. Żyje w jednomyślności, zdolnej wszystkich ze wszystkimi połączyć u podstaw człowieczeństwa.

Źródło: Karl Jaspers, *Czym jest filozofia?*, [w:] Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. A. Wołkovicz, Wrocław 2000, s. 6-10.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Filozofia jest dziedziną...

- skupioną i nakierowaną na postęp.
- zajmującą się poszukiwaniem prawdy.
- nastawioną na praktyczne odkrycia.
- wiedzy nieodparcie pewnej i powszechnie uznawanej.

Ćwiczenie 2

Na podstawie tekstu źródłowego napisz, jakie możliwości daje uprawianie filozofii. Swoje odpowiedzi zapisz w dzienniku.

Uprawianie filozofii umożliwia nam:

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tabelę.

Filozofia	Nauki szczegółowe
poszukiwanie prawdy	
	wiedza pewna i powszechnie uznawana

dążenie do postępu

nastawienie na zysk i korzyści

nastawienie raczej na stawianie pytań, niż dawanie odpowiedzi

dogmatyczne nastawienie

Zapoznaj się z fragmentem tekstu autorstwa Rosi Braidotti, poświęconego zagadnieniu wpływu zastosowania współczesnej zaawansowanej technologii w działaniach wojennych. Zastanów się nad kwestią odpowiedzialności ludzi za działanie maszyn sterowanych przez autonomiczną, sztuczną inteligencję. Swoje rozważania zapisz w postaci krótkiej notatki.

((Rosi Braidotti

Po człowieku

Po zakończeniu zimnej wojny doświadczyliśmy nie tylko dramatycznego wzrostu liczby działań wojennych, lecz także głębokiego przekształcenia praktyki prowadzenia wojny jako takiej, co spowodowało bardzo złożone zarządzanie procesami przetrwania i wymierania. Współczesne technologie śmierci mają charakter postludzki z racji intensywnego technologicznego zapośredniczenia, dzięki któremu funkcjonują. Czy operatora sterującego dronem Predator z centrum komputerowego w Las Vegas można uznać za “pilota”? Co odróżnia go od chłopców z Sił Powietrznych pilotujących samolot Enola Gay, który zrzucił bomby na Hiroszimę i Nagasaki?

Źródło: Rosi Braidotti, *Po człowieku*, tłum. Joanna Bednarek, Agnieszka Kowalczyk, Warszawa 2014, s. 57–58.

Tekst źródłowy do ćwiczeń 5–7

((Antoni Bazyli Stępień

Wstęp do filozofii

§ 3. POZNANIE FILOZOFICZNE

3 00. Zarówno względy czysto poznawcze, jak i ludzka potrzeba racjonalizacji poglądu na świat powodują, iż nauki szczegółowe nie wystarczają, pozostaje problematyka filozoficzna. Są różne koncepcje

filozofii. Jednakże tylko na gruncie klasycznej koncepcji filozofii rysuje się możliwość adekwatnych odpowiedzi. Stąd doniosłość zagadnienia naukowego charakteru tak pojętej filozofii.

3 01. Z DZIEJÓW POJMOWANIA FILOZOFII. - Terminu „filozofia” (z greckiego *φιλία* = miłość, *σοφία* = mądrość) miał po raz pierwszy użyć Pitagoras, uważając, że mądrość jest czymś boskim, a człowiek może być jedynie „miłośnikiem mądrości”. Etymologicznie więc filozofia to tyle, co umiłowanie mądrości. Początkowo utożsamiano ją po prostu z wiedzą lub z (potocznie rozumianą) mądrością. W szczególności jednak filozof to ktoś, kogo interesuje ostateczna zasada wszechrzeczy i kto za pomocą własnego, naturalnego rozumu, bez odwołania się do mitu czy religii - proponuje i uzasadnia pewne twierdzenia na ten temat. [...] Treść pytania i sposób szukania na nie odpowiedzi stanowią o przekroczeniu poziomu umiejętności praktycznych, fragmentarycznej wiedzy szczegółowej, mitologii, o narodzinach filozofii. Ten, kto nie pyta o początek, pierwszą zasadę (grec. *αρχή*) lub przyczynę (grec. *αίτια*) bytu czy świata, nie jest filozofem w pełnym tego słowa znaczeniu. [...]

3 02. PROBLEMATYKA FILOZOFICZNA. - Wbrew niektórym, wyodrębnienie się z filozofii logiki (której zresztą Arystoteles do filozofii nie zaliczał), psychologii czy innych dyscyplin szczegółowych nie pozbawiło filozofii swoistych zagadnień, nie pozbawiło jej odrębnego zespołu problemów. Jakie to problemy?

Nauki szczegółowe badają rozmaite przedmioty (dokładniej: klasy lub rodzaje przedmiotów) w ich budowie, przejawach, badają warunki ich występowania i związki (m.in. przyczynowe), w jakie są one uwikłane z innymi przedmiotami. Pozostają pytania dotyczące istnienia i istoty badanych przedmiotów: co to znaczy, że przedmioty „istnieją”? w jaki sposób istnieją? czy istnieją lub mogą istnieć przedmioty innych kategorii niż te, które nas otaczają i dane nam są w doświadczeniu? czy ogół przedmiotów istniejących jest czymś racjonalnym, posiada jakiś sens lub cel? czy i w jakim sensie można mówić o istocie (o tym, co istotne dla) przedmiotów? czy zachodzą jakieś konieczności

w obrębie tego, co istnieje? co jest ostateczną racją, przyczyną istnienia przedmiotów? itd.

Nauki szczegółowe stosują pewne metody poznawcze, korzystają z rozmaitych źródeł poznania. W metodach uwikłane są założenia dotyczące przedmiotu lub skuteczności badań; w naszym poznaniu zdarzają się błędy i pomyłki. Powstają pytania: dlaczego zachodzą błędy poznawcze? jak można się przed nimi uchronić? co jest ostateczną podstawą uznania sądów (twierdzeń) naukowych? co to jest „prawdziwość poznania” i kiedy zachodzi? czy możemy w sposób niedogmatyczny, uzasadniony ugruntować naszą wiedzę? itp.

Nauki szczegółowe badają swój przedmiot i opisują. Opisują też, że wydajemy oceny i normy, że kierujemy się pewnym poczuciem wartości lub wydajemy sądy o wartości czegoś. Niektóre nauki szczegółowe badają też, co faktycznie warunkuje wydawanie ocen i przestrzeganie (lub nie) norm u poszczególnych ludzi i w grupach społecznych. Pozostają pytania: jaki jest stosunek między opisem a oceną i normą? jaki jest stosunek wartości do bytu, tego, co wartościowe, do tego, co istnieje? czy to, co istnieje, jest w jakimś sensie wartościowe? co jest ostateczną racją wartości czegoś i wartościowania? czy istnieją kryteria wartości? jakie są rodzaje wartości i czy tworzą jakąś hierarchię?

Nauki szczegółowe badają człowieka. Badają z najrozmaitszych stron jego ciało, jego psychikę, jego zachowanie się i działalność, pochodzenie i dzieje, wytwory i wypowiedzi, jego zależność od otoczenia i związki z innymi ludźmi, jego choroby i jego przyszłość. Pozostają pytania: jaka jest pozycja człowieka wśród innych bytów? czy stanowi on istotnie nową kategorię bytu? czy i jaki sens lub cel ma jego życie i działalność, jego moralność, sztuka, nauka i religia? jaki jest ostateczny kres jego podstawowych tendencji, jego poszukiwania szczęścia, dążenia do posiadania pewnych dóbr? co jest ostateczną racją (przyczyną) jego istnienia? Podejmowanie tego rodzaju pytań jest powszechne i przez wielu uważane za coś charakterystycznego dla człowieka. Jeżeli uznamy, że wyznaczają one istotnie odrębną

dziedzinę (lub dziedziny) wiedzy i dadzą się traktować w sposób naukowy, jesteśmy na dobrej drodze do uznania klasycznej koncepcji filozofii.

Ze względu na podejmowanie tego rodzaju pytań niektórzy nazywają człowieka „zwierzęciem metafizycznym”.

3 03. POZORNA JAŁOWOŚĆ FILOZOFII. - Rozmaitość poglądów i stanowisk filozoficznych, nawet w sprawach fundamentalnych i - wydawałoby się - elementarnych, jest przysłowiowa. Skłania to wielu do wątpienia w możliwość intersubiektywnego rozstrzygnięcia filozoficznej problematyki. Podobnej sytuacji - uważa się - nie ma w innych naukach, gdzie naukowcy w większości przypadków dochodzą do wspólnych wyników i gdzie wyraźnie mamy do czynienia z rozwojem i postępem.

Odpowiedzieć na to można: sytuacja bynajmniej nie wygląda tak źle w filozofii i tak dobrze w innych naukach, jak by się to mogło wydawać laikowi, który spogląda z dalszej perspektywy. Do faktycznych rozmiarów sprowadzone rozbieżności i nieporozumienia wśród filozofów związane są ze specyfiką nauk filozoficznych i nie przekreślają wcale ich racjonalnego, naukowego charakteru.

Badacz, bliżej zorientowany, na ogół zdaje sobie sprawę z tego, dlaczego nastąpiło takie a takie nieporozumienie, skąd bierze się ta czy inna rozbieżność. Można by przytaczać nawet przykłady z dziejów współczesnej filozofii na to, iż osoby o rozmaitych orientacjach filozoficznych (szczególnie przy dobrej woli i dłuższych kontaktach) potrafią się dogadać i wpłynąć na zmianę poglądów opozycjonisty. A że trudno się niekiedy nawet fachowcom dogadać w niektórych - i to podstawowych - sprawach, to fakt. Nie będzie on jednak przerażający, jeśli uświadomimy sobie jego główne przyczyny (pomijamy ewentualne czysto subiektywne powody u badaczy): 1) problematyka filozoficzna jest na ogół trudna i subtelna; komplikuje ją fakt nawarstwiania, zachodzenia na siebie w ciągu dziejów różnych ujęć, których autorzy nie zawsze dbali dość efektywnie o precyzję

i komunikatywność własnych poglądów; 2) właśnie w filozofii podlegają analizie (gdzie indziej po prostu przyjmowane) różne postacie bezpośredniego kontaktu poznawczego podmiotu z przedmiotem, różnego rodzaju intuicje (percepcje) zmysłowo-intelektualne i intelektualne, będące ostateczną podstawą naszej wiedzy o przedmiotach; tymczasem intuicja (np. spostrzeganie, przeżywanie) jest czynnością poznawczą, którą i której wynik szczególnie trudno opisać i przekazać innemu podmiotowi; 3) filozofia rozwijała się przede wszystkim w tzw. szkołach, które wytwarzały i rozwijały własny język, własną aparaturę pojęciową, niekiedy żargon, niezrozumiały dla badaczy spoza danej szkoły. Poszczególne szkoły różniły się (i różnią) pod względem doboru problematyki; co innego akcentowały i ceniły, na co innego bywały szczególnie uczulone i to prowadziło do zróżnicowania stylów filozofowania. Badacz, który przeszedł rzetelną szkołę filozoficzną i kształcił się na klasykach rozmaitych poglądów, potrafi jednak zorientować się w charakterze języka poszczególnej szkoły oraz w przyczynach odmienności aparatury pojęciowej różnych ugrupowań. Trzeba tu zauważyć i to, że również tzw. klasykom zdarza się popełnić błąd ignorancji. Tak było np. z D. Hume'em, który słabo znał Arystotelesa. J. Łukasiewicz słusznie stwierdził, iż zarówno Hume, jak i Kant nie mogli krytykować metafizyki uprawianej przez Stagirytę i scholastyków, gdyż tej metafizyki zupełnie nie znali. Niestety i teraz wśród piszących na tematy filozoficzne zdarzają się poważne wypadki ignorancji w stosunku do obcych, nawet klasycznych poglądów. Często w ten sposób rodzą się rozbieżności wśród filozofów, że każdy z nich mówi o czymś innym. Specyficzność przedmiotu i zadań filozoficznego poznania powoduje, że rozwój filozofii przebiega inaczej i polega na czym innym niż rozwój poznania pozafilozoficznego. W każdym razie postęp w filozofii polega na odkrywaniu i precyzowaniu nowych punktów widzenia, na coraz pełniejszym uświadomieniu sobie założeń

i konsekwencji określonych stanowisk, na coraz lepszym poznaniu charakteru ludzkich przedsięwzięć poznawczych.

Źródło: Antoni Bazyli Stępień, *Wstęp do filozofii*, Lublin 2001, s. 20–24.

Ćwiczenie 5

Dokonując analizy tekstu, zaproponuj własną definicję nauk szczegółowych, a następnie sformułuj wynikające z niej pytania filozoficzne.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się ze specyfiką poznania filozoficznego, a następnie zaproponuj listę trudności, które się z nim wiążą.

Trudności wiążące się z poznaniem filozoficznym.

Ćwiczenie 7

Przedstaw istotę „poznania filozoficznego” zaproponowaną przez autora tekstu. W notatniku sporządź krótki tekst prezentujący tok twoich rozważań.

Ćwiczenie 8

Przedstaw swoje zdanie na temat sformułowanego przez siebie zagadnienia filozoficznego, dotyczącego globalnych problemów współczesnego świata.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym zajmuje się filozofia?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

1) przedstawia etymologię słowa *filozofia*.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

7. Wybrane współczesne spory bioetyczne. Uczeń:

1) wymienia ważniejsze współczesne problemy bioetyczne oraz przedstawia ich główne rozwiązania;

2) określa związek między tymi rozwiązaniami a przyjętymi założeniami ontologicznymi, antropologicznymi i ogólnoetycznymi;

3) podejmuje dyskusję na temat wybranego sporu bioetycznego, korzystając z posiadanej wiedzy filozoficznej i logicznej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zapoznasz się ze znaczeniem pojęcia *filozofia*.
- Zrozumiesz, na czym polega różnica między filozofią a naukami szczegółowymi.
- Dowiesz się, jakie znaczenie dla ludzkiego życia mają pytania natury filozoficznej.
- Zastanowisz się nad wybranymi zagadnieniami z zakresu bioetyki.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpoznaje wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię;
- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- praca z tekstem;
- praca z multimediami;
- burza mózgów.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Burza mózgów.** Nauczyciel zadaje uczniom pytanie zawarte w temacie lekcji: *Czym zajmuje się filozofia?* Zapisanie propozycji uczniów na tablicy, uporządkowanie odpowiedzi i podsumowanie tej części lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Następnie w parach przygotowują odpowiedzi na pytania zawarte w poleceniu w tekście: *Zastanów się nad poczuciem dziwności. Kiedy ostatni raz zdziwiło cię coś zauważonego lub doznanego? Jakie uczucia i emocje towarzyszyły temu poczuciu? Czy poczucie dziwności prowokuje cię do stawiania pytań dotyczących świata i siebie samego?* Po wyznaczonym czasie uczniowie odczytują swoje propozycje na forum klasy. Następuje ich wspólne omówienie. Nauczyciel pyta uczniów jeszcze raz: *Czym zajmuje się filozofia?* Do notatek na tablicy zostają dopisane nowe propozycje.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”, a następnie odczytuje polecenie: *Zastanów się nad wartością i znaczeniem pytań filozoficznych dla ludzkiego życia. Spróbuj sformułować własne pytanie natury filozoficznej. Zapisz przebieg swoich rozważań.* Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie zapoznają się z tekstem źródłowym do ćwiczeń 1–4 w sekcji „Sprawdź się”. Następnie rozwiązują zadania. Po wyznaczonym czasie nauczyciel omawia propozycje uczniów i podsumowuje tę część lekcji.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie zadaje pytanie: *Czym zajmuje się filozofia?* Uczestnicy zajęć dodają nowe propozycje, a następnie wybrany lub chętny uczeń podsumowuje zajęcia, odwołując się do procesu pojawiania się nowych propozycji i weryfikacji wcześniejszej wiedzy.

Praca domowa:

1. Uczniowie rozwiązują zadania od 5 do 8.

Materiały pomocnicze:

- Anna Brożek, *Pytania i odpowiedzi: tło filozoficzne, teoria i zastosowania praktyczne*, Warszawa 2007.
- Antoni B. Stępień, *Wstęp do filozofii*, Lublin 2007.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do podsumowania lekcji.